IJLET

International Journal of Languages' Education and Teaching

ISSN: 2198 – 4999, Mannheim – GERMANY

Volume 3/1 April 2015 p. 444-465

SUN OF KARAKUM - I

KARAKUM GÜNEŞİ - I

[ROMANLAR]

Ünal ZAL [1]

ABSTRACT

After the collapse of the Soviet Union, new researches often appeared on the Turkic dialects and literature. In many studies, we observe lots of poets and authors who had been living under the Soviet regime with the works criticizing or praising the relevant regime. Among those there are some who regarded praising as a compulsory routine, as well as some others expressing their real feelings regarding with the issues. During the post-independence era, some poets and writers often came across with frustrations as they had the idea to compensate for the years that was lost in the past in a short time, and as a result they imagined creating a new World that would make people happy soon before independence with all aspects. It is possible to see the works which are written about the time when they experienced the conflict of dream and the reality after independence. In his works before and after the collapse of the Soviet Union, Ak Welsapar is one of the writers and poets, whose works clearly penned the dream and reality conflict.

This study will focus on the life of Ak Welsapar, who lived during the Soviet Union and appeared as one of the profound representatives of Turkmen literature, also his novels he wrote abroad before and after independence. In addition, on the basis of such works, we will comment on the Turkmen language, culture and the literature, and stress on the author's conflict of dream and truth before and after independence life, and on the causes of such feelings.

Key Words: Soviet Union, Turkish dialects, Ak Welsapar, novels.

[1] Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi. e-posta: unalzal@gmail.com

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Türk lehçeleri ve edebiyatları üzerine yapılan araştırmalar her geçen gün artmaktadır. Yapılan birçok araştırmada Sovyet rejimini tecrübe eden birçok şair ve yazarın, mevcut rejimi öven veya eleştiren eserler kaleme aldığı görülmektedir. Bunlar içerisinde o dönemki rejime yönelik övgülerini dile getirenlerin bir kısmı bu işi mecburiyet karşısında yaparken bazıları da bu konudaki var olan samimi düşüncelerini dile getirmiştir. Bağımsızlık sonrasında ise bir kısım şair ve yazarlar, geçmişteki kayıp yılları kısa zamanda telafi etmek düşüncesiyle, bağımsızlık öncesi hayal ettikleri ve insanı her yönüyle mutlu edecek olan yeni bir dünyayı hemen kurmak istediklerinden dolayı çoğu zaman hayal kırıklıkları yaşamışlardır. Onların yaşadıkları bu hayal ve hakikat çatışmasını bağımsızlık sonrası kaleme aldıkları eserlerinde görmek mümkündür. Sovyetlerin yıkılmasından önce ve sonra kaleme aldığı eserlerinde hayal ve hakikat çatışması çok net bir şekilde görülen yazar ve şairlerden biri de Ak Welsapar'dır.

Bu çalışmada Sovyetler Birliği döneminde yetişen ve günümüz Türkmen edebiyatının yurtdışındaki önemli temsilcilerinden biri olan Ak Welsapar'ın hayatı ile bağımsızlık öncesi ve sonrası yazdığı romanları üzerinde durulacaktır. Yine bu eserlerden hareketle Türkmen dili, kültürü ve edebiyatı hakkında bazı değerlendirmeler yapılacak, yazarın bağımsızlık öncesi ve sonrası yaşadığı hayal ve hakikat çatışması ile bunların sebepleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sovyetler Birliği, Türk lehçeleri, Ak Welsapar, roman.

1. GİRİŞ

"Türklerin arasında dil problemi yoktur, kulak problemi vardır."

Ak Welsapar

Uzun zamandan beri siyasi, coğrafi vb. sebeplerden dolayı birbirinden ayrı kalmış veya bırakılmış Türk dünyasındaki kültürel birlikteliği sağlamanın yollarından biri de Türk lehçelerinde yazılmış bilim, kültür ve sanat eserlerinin tanınması ve karşılıklı olarak aktarılmasıdır. Yapılacak bu tür çalışmalar sonucunda Türk toplulukları birbirlerini daha yakından tanıma imkânı bulacak, gelecekte hem siyasi hem de kültürel alanda ortak hareket etme ortamı oluşacaktır (Uğurlu 2000).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bu amaca yönelik olarak Türk lehçeleri ve edebiyatları üzerine yapılan araştırmalar gittikçe artmıştır. Yapılan birçok araştırmada genellikle Sovyetler Birliği döneminde yaşamış birçok şair ve yazarın, mevcut rejimi öven veya eleştiren eserler kaleme aldığını görmek mümkündür. Bunlar içerisinde rejime yönelik övgülerini dile getirenlerin bir kısmı bu işi mecburiyet karşısında yaparken, bir kısmı da bu konudaki samimi düşüncelerini dile getirmiştir (Zal 2008).

Bağımsızlık sonrasında ise bazı şair ve yazarlar, geçmişteki kayıp yılları kısa zamanda telafi etmek düşüncesiyle, bağımsızlık öncesi hayal ettikleri ve insanı her yönüyle mutlu edecek yeni bir dünyayı hemen kurmak istediklerinden çoğu zaman hayal kırıklığına uğramışlardır. Onların yaşadıkları bu hayal ve hakikat çatışmasını bağımsızlık sonrası kaleme aldıkları eserlerinde görmek mümkündür. Sovyetlerin yıkılmasından önce ve sonra kaleme aldığı eserlerinde hayal-hakikat çatışması çok net bir şekilde görülen yazar ve şairlerden biri de Ak Welsapar'dır.

Bu çalışmada öncelikle Sovyetler Birliği döneminde yetişen ve günümüz Türkmen edebiyatının yurtdışındaki önemli temsilcilerinden biri olan Ak Welsapar'ın hayatı ile bağımsızlık öncesi ve sonrası yazdığı romanları üzerinde durulacaktır. Daha sonra bu eserlerden hareketle Türkmen dili, kültürü ve edebiyatı hakkında bazı değerlendirmeler yapılarak yazarın bağımsızlık öncesi ve sonrası yaşadığı hayal-hakikat çatışması ile bunların sebepleri üzerinde durulacaktır.

2. Ak Welsapar'ın hayatı

Ak Welsapar, 19 Ekim 1956'da Türkmenistan'ın Marı şehrinde dünyaya gelir. 1973'te liseyi bitirir ve aynı yıl Türkmen Devlet Üniversitesinin Rus Filoloji bölümüne girer. Buradaki başarılı eğitiminden dolayı Moskova'da bulunan M. Lomonosov Üniversitesi, Gazetecilik Fakültesine gönderilir. 1979'da bu bölümü başarıyla bitirir ve Türkmenistan Devlet Televizyonunda göreve başlar. Buradaki altı yıllık çalışması boyunca Türkmenistan'ın her yerini adım adım gezerek Türkmen halkının ruh zenginliğine bizzat şahit olur. Bu seyahatin şairin üzerindeki en derin izlerinden biri Sovyet rejiminin Türkmen halkı üzerindeki acısını görmüş olmasıdır. Ona göre, Türkmenlerin bahtlı ve görkemli hayatı başkentin dışına çıkınca bitmiştir. Çünkü halkın büyük çoğunluğu orta çağdaki köleler gibi sabahtan akşama kadar kızgın güneşin altında beş kuruş kazanmak için pamuk toplamaktadır. Bu işçiler arasında en çok acı çekenler ise kadın ve çocuklardır. Bu kadar ağır şartlar altında çalışan işçilerin kazandıkları paralar ise ne yazık ki onların yırtılan gömlek veya ayakkabılarına bile yetmez. Para kazansalar dahi satın alacakları yağ, peynir, yumurta, süt, et, meyve vb. gibi bir insanın en temel ihtiyacı olan gıda maddelerinin hiçbiri yoktur. Fakat aynı halk 24 saat boyunca radyo, televizyon, gazete ve dergilerden Türkmenistan'ın güller gibi açtığını ve komünizmin adım adım geldiğini dinler ve okur.

Oysa daha kapılarını açar açmaz pamuk tarlalarıyla karşılaşan Türkmen halkının dikili bir meyve ağacı bile yoktur. Önceleri meyve ağaçlarıyla şöhret bulan Türkmen toprağında, Sovyet yönetiminin sonuna kadar pamuk tarlasından başka hiçbir şey kalmaz. Bunun sonucu Türkmen halkı için çok acı olur ve ova yerlerde yaşayan halkın neredeyse % 90'ı yetersiz beslenmeden dolayı anemi hastalığına yakalanır. Sovyet döneminde izlenen bu siyaseti "pamuk soykırımı" olarak nitelendiren yazar, Türkmen halkının *kansızlık*, *bilimsizlik* ve *hukuksuzluk*tan dolayı çok acı çektiğini fark eder. Bu şartlar altında çalışan Türkmen çocuklarının Kasım ayına kadar okula gitme imkânından mahrum olmasının yanı sıra okullardaki kalite ve başarı oranının da oldukça düşük olması yazarı ayrıca derinden sarsar.

Fakat bütün bu olanları o günkü şartlarda dile getirmek, yazmak yasak ve imkânsızdır. Rejimin acımasız ve sert tavrının devam ettiği o günlerde genç bir gazeteci-yazar olan Ak Welsapar, Türkmen halkına karşı yapılan bu haksızlığı ilk defa bir Türkmen televizyonunun toplantısında dile getirir. Bu toplantıdan sonra kendisine karşı başlatılan takip etme ve yıldırma politikası M. Gorboçov dönemine kadar devam eder. Önceleri büyük bir sansüre maruz kalmasına rağmen yapılan bir edebi yarışmada *Gavunkelle* isimli romanı ile yılın en saygın edebiyat ödülünü alır. Fakat bu eserin Ak Welsapar'a ait olduğu öğrenildikten sonra, ödül alan bütün roman ve hikâyeler basılmasına rağmen, yazarın bu eseri hiçbir yerde basılmaz. Yazar romanının basılması için iki yıl uğraşır ve ilk baskısı Gorbaçov'un iktidara gelmesinden bir yıl sonra 1986'da yapılır. Yazar için başlayan bu özgürlük yılları ne yazık ki dört yıl kadar sürer. Bu süre zarfında altı kitabı basılır.

Ak Welsapar, pamuk işçiliğinin Türkmen halkı üzerinde tek tip bir kültür hâkimiyeti meydana getirdiğini, tarlalarda kullanılan ilaçların sulara ve toprağa karışarak halkı zehirleyip kadın ve çocuk ölümlerine sebep olduğunu sürekli gündemde tutmaya çalışır. 5 Nisan 1990'da Moskow News gazetesinde yayımlanan bir makalesinde açlıktan ölen bir Türkmen çocuğunun resmini basan yazar, büyük bir ilgi görür ve dünyanın birçok ülkesinde tanınır hâle gelir.

Ak Welsapar 1989'dan başlayarak Türkmenistan'ın bağımsızlığı, Türkmen dilinin devlet dili statüsü kazanması, demokrasi ve insan hakları ile basın ve ifade özgürlüğünün genişlemesine dair fikirlerini bir grup arkadaşıyla birlikte daha açık bir şekilde ifade etmeye başlar. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonraki geçiş sürecinde ise hayallerinin kısa zamanda gerçekleşmeyeceğini görünce önce Moskova'ya gider ve orada kısa bir süre kaldıktan sonra ailesiyle birlikte İsveç'e yerleşir.

Gerek Sovyetler döneminde gerekse geçiş döneminde edinmiş olduğu deneyimler yazarı daha da olgunlaştırır. Eserlerini Türkmence, Rusça ve İsveççe olmak üzere üç dilde yazan Ak Welsapar'ın şimdiye kadar roman, hikâye, şiir, masal gibi türlerde yazılmış toplam yirmi iki kitabı vardır. Yazarın bu kadar üretken olması, ona ulusal ve uluslararası alanda birçok ödül kazandırır. Türkmenistan Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 60. yılı dolayısıyla yapılan edebiyat yarışmasında *Gavunkelle (1984)* romanıyla birincilik, 1994'te İnsan Hakları İzleme, 1996-2014 yılları arasında İsveç Yazarlar Birliği, 2010'da *Ýagtylykda Ýitenler* adlı eserinden dolayı İsveç Kültür ve Sanat Bakanlığı; 2012'de Rusça yayınlanan *Ebedi Gümanyň Derdi* adlı kitabı ile Rusya Federasyonu Yazarlar Birliği Sergey Yesenin [Altyn Güýz] ve 2014'te Ukrayna'da basılan *Zümörröt Kenar* adlı hikâye kitabı ile Nikolay Gogol [Triumf] edebiyat ödülünü kazanır.

3. Romanları

3. 1. Gawunkelle (1984) [Kavun Kelle]

1984'te Türkmenistan Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 60. yıldönümü nedeniyle yapılan edebiyat yarışmasında birincilik ödülü alan *Gavunkelle (1984)* yazarın ilk romanıdır. Bu eseri okuduktan sonra Tirkiş Cumageldi gibi dönemin önde gelen şair ve yazarlarından bazıları Türkmen edebiyatına yeni bir ses ve soluğun geldiğini "Ak Welsapar Türkmenistan edebiyat dünyasına bir meteor gibi geldi." şeklindeki sözlerle ifade etmişlerdir. Yine aynı yazıda yazarın bu romanıyla, okuyucuların dikkatini *ahlak, genç neslin vicdan temizliği, kaliteli ve bilime inanan bir toplumun oluşmasına yardımcı olmak gerektiği*[2] gibi konulara çekmeye çalıştığı ifade edilir. Bunun gerçekleşmesi için de her vatandaşın mutlaka katkıda bulunması gerektiği özellikle vurgulanır.

Romanda günümüz dünyasında tarafsız kalmanın imkânsız olduğunu anlatmaya çalışan yazar, doğru ile yanlışın mücadelesini bütün ailesi Sovyet kolhozunda çalışan Annalı adlı bir çocuk üzerinden okuyucuya ulaştırmaya çalışır. Bu kolhozda Annalı'nın babası develeri otlatır, annesi onların sütünden çal yapar, kız kardeşleri annesine yardım eder, kendisi ise dedesiyle kavun tarlasında bekçilik yapar.

Sovyet rejimine karşı olmamasına rağmen, kendilerine anlatılanlarla gördükleri gerçekler karşısında büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Annalı'nın dedesi, yine de torununu dürüst bir insan olarak yetiştirmeye çalışır. At sırtında okula her gidiş gelişinde torununa Türkmenlerin hayatı, geçmişi, edebiyatı, kültürü, cömertliği, ahlakı vb. gibi birçok konuda bilgi verir. Sovyet eğitimi aldığı halde çocuğun kafasındaki bilgilerin tamamı neredeyse dedesinden öğrendikleridir.

Bir gün okulda arkadaşlarıyla kavga eden Annalı eve geldiğinde dedesine, saçlarının kazınmış olmasından dolayı arkadaşlarının okulda kendisiyle *gavunkelle* diyerek alay ettiklerini ve bir daha saçlarını bu şekilde kesmemesini söyler. Annalı'nın çok üzüldüğünü gören dedesi ise bir hikâye anlatarak onu teselli etmeye çalışır. Dedesinin anlattığı hikâye şöyledir: Geçmiş zamanlarda Türkmenler gayet güzel ve müreffeh bir şekilde yaşıyorlarmış. Bir gün düşmanları gelmiş ve bunların yurtlarını işgal etmişler. Birçoğunu öldürmüş ve geri kalanlarını esir alıp götürmüşler. Yalnızca yaşlı bir adam kalmış. Düşmanları onu görememişler. Zamanla bu adam etraftaki atları toplamış ve onlara bakıp yetiştirmiş. Bir müddet sonra bu atları alarak düşmanlarının bulunduğu yere gitmiş. Düşmanlarının başı ile görüşmüş ve kendisine hediye olarak Türkmen atlarını getirdiğini söylemiş. Bu durumdan oldukça memnun olan düşmanlarının başı, yaşlı adamdan atlara karşılık ne istediğini sormuş. O da bu atların karşılığında, esir aldığı Türkmen çocuklarının buradaki zenginlikten faydalanmaması ve sıkıntılar içerisinde yaşamaları için onları alıp çöle götürmek istediğini söylemiş. Düşmanlarının başı bu isteği büyük bir memnuniyetle kabul etmiş. Fakat yaşlı adam esirler içerisindeki Türkmen çocukla-

[2] Edebiyat ve Sungat Gazetesi, 30 Ocak 1987, Aşgabat.

rını ayırt etmekte zorlanınca onların başlarını tıraş etmiş ve kavun gibi başı olanları ayırıp yanında götürmüş. Yolda giderken yaptığı bu işten dolayı oldukça pişman olmuş. Çünkü bu çocukların gerçekten Türkmen olup olmadığı konusunda şüpheye düşmüş. Üstelik aldığı çocukların düşmanlarının dilini konuşmaları da yaşlı adamı bir hayli tedirgin etmiş. Ama çöle geldikten sonra çocuklardaki bütün yaraların iyileştiğini gören yaşlı adam çok mutlu olmuş. Çünkü Türkmen inancına göre vatandan ayrı kalanların hastalıkları vatanlarına dönünce iyileşirmiş. Böylece Türkmenler yaşlı adamın onları getirdiği bu çölde büyümüş ve çoğalmışlar.

Hikâyenin devamında ise dedesi Annalı'ya, aslında okuldaki çocukların da gerçekte *kavun kelle* olduklarını**,** fakat onların tıraş olmadıkları için bunu bilemediklerini anlatır. Bir süre sonra dedesi vefat eden Annalı bu duruma çok üzülür. Fakat onu daha da üzen, tıpkı dedesi gibi kendisine öğretilenlerle gerçek hayatta gördükleri arasındaki büyük zıtlık ve çelişkilerdir. Çocuğun zihnindeki bu çelişkiler her geçen gün biraz daha büyür ve adeta bir hayal-hakikat çatışmasına dönüşür. Özellikle kolhoz başlarının Annalı'dan rüşvet olarak kavun istemeleri çocuğun ruh dünyasında derin yaralar açar ve onu çok öfkelendirir. Daha rüşvetçilerin isteklerini duyar duymaz hemen reddeder ve onlara bunun asla mümkün olamayacağını söyler.

Türkmen kültür ve gelenekleriyle yetiştirilmeye çalışılan Annalı, dedesinin ölümünden altı ay sonra evde tek başına kaldığı bir zamanda onun ruhani bir şekilde eve gelerek kendisiyle konuştuğunu görür. Torunu ile ilk görüşmesinde dedesi Annalı'ya: "Sana anlattığım Gavunkelle hikâyesini bana da dedem anlatmıştı." der ve konuşmasını şöyle sürdürür: "Şimdi ben sana dedemin söylemiş olduğu bu sözü yetmiş yıl sonra dahi olsa tekrar ediyorum. Kavun veya karpuz kelle, bunun ne farkı var? Hiçbir farkı yok. Önemli olan akıllı, bilgili kafanın yanında temiz bir insafın olması. Çünkü bugünkü hayır ile şerrin savaşında insaf parçalanmaya başladı. Ben bu durumu sana yaşarken anlatamadım. Çünkü beni ayıplar ve bana gülersin diye korktum. Ama şimdi ben yokum ve bunu sana rahatlıkla söylüyorum ki bir şeyi çok iyi anlamalısın: İnsaf olmayan yerden bereket göçüp gider. Bugün insaf düşüncesinin ateşini bütün dünyada yakmalıyız. Aksi takdirde şer dünyayı ateşe verecek. Yavrum, bugün bütün insanlığın ikbali ve geleceği küçücük bir ipliğe bağlı kaldı. Bu insafın yaşatılmasında senin de görevin var ve tek bir adımını bile yanlış atmamalısın. Unutma kötülüğün askerleri her zaman vardır. Sen bir kere hata yaparsan ona hizmet etmiş olursun. Herkes bir kere hata yapsa kötülüğün ne kadar çok askeri olacağını aklından çıkarma." Dedesi Annalı'ya bunları söyledikten sonra ortadan kaybolur.

Başka bir zaman geldiğinde ise ona şöyle der: "Hayır ile şerrin arasında kaldığın zaman ben tarafsızım diyemezsin. Ya hayırdan ya da şerden taraf olacaksın. Unutma bir sopanın iki ucu olur. Ben tarafsızım demek bu sopanın üçüncü ucuyum demektir. Bu da şerre yardım etmenin gizli bir yöntemidir." Küçük çocuk bundan sonra dedesinin her söylediğini bütün ecdadının söylediğiymiş gibi algılamaya başlar. Zaman geçtikçe dedesi ile Türkmenleri düşman elinden kurtaran yaşlı adamı tek bir kişi olarak hayal etmeye başlar. Bu şekilde de olsa dedesinin ölümünden dolayı duyduğu acı biraz olsun azalır.

On altı yaşından küçük olduğu için resmi olarak bekçilik yapmasına izin verilmeyen Annalı buna rağmen dedesi öldükten sonra da onun adına bu işi yapmaya devam eder. Romanın sonunda ise kahraman Annalı, kavun bekçisi olarak görev yaptığı yerde şer ile çatışmaya karar verir.

Ak Welsapar bu romanında, Annalı'nın kötülüğe karşı verdiği bütün mücadeleyi bir kızın sevgisiyle birleştirir. Bundan dolayı bu roman hem duygusal hem de belli bir amaçla yazılmış bir eser hüviyeti kazanır. Ayrıca yazar, böyle bir anlatımla dönemin yasaklarından kurtulmanın yolunu bulmuş ve roman kahramanı Annalı ile ataları Türkmenler arasında bir bağlantı kurmaya çalışmıştır. Böylece uzun yıllar baskıcı Sovyet rejimiyle yönetilen Türkmenlerin kendi kimliklerini korumalarında bir nevi onlara yol gösterir. [3]

3. 2. Ahal Aýak Astynda (1988) [Ahal Ayak Altında]

Ahal Aýak Astynda (1988) romanı yazarın bir diğer eseridir.[4] Daha Sovyetler Birliği yıkılmadan önce kaleme alınan ve Türkmenistan'ın bağımsız bir devlet olmasının tema olarak işlendiği bu roman 1989'da Türkmenistan'da yasaklanır. Fakat 1990'dan sonra yeniden basılır. Yazar ilk olarak Türkmenistan ve Türkmenlerin bağımsızlık düşüncesini bu romanında dile getirir. Bu tür bir konunun işlenmesi Sovyetler Birliği döneminde tamamen yasaktır. Bundan dolayı Türkmen edebiyatında bu tür bir konuyu anlatan kitap ve yazara rastlamak neredeyse imkânsızdır. Ama bu, Türkmenlerin bağımsızlığını düşünen Türkmen yazarlarının olmadığı anlamına gelmez. Belki bağımsızlık düşüncesine sahip onlarca yazar vardır. Fakat önemli olan bu düşünceyi Sovyetler Birliği dağılmadan önce dile getirebilmektir. Çünkü bu problemi sadece yazmak istemek yeterli değildir. Böyle bir konuyu tıpkı Cengiz Aytmatov gibi hissettirmeden dile getirmek ayrı bir bilgi ve beceri gerektirir.

Moskova'daki bir üniversiteyi bitiren yazarın böyle bir konuyu ele alması o dönemin şartlarına göre büyük bir cesaret işidir. Bu temaya dokunmuş olması onu oldukça heyecanlandırır. Ama bunun dile getirilmesi o kadar da kolay değildir. Fakat yazar bağımsızlık düşüncesini eserindeki zıt karakterli kahramanların dilinden ifade etmeye çalışır. Söz konusu romandaki iki kahramandan biri Türkmenlerin bağımsızlığını savunurken diğeri onun karşısında yer alır. Ak Welsapar, Türkmenlerin bağımsız olmaları gerektiği fikrini romanında negatif özellikler yüklediği kahramana verir. Böylece mevcut rejim yazarın kitabının basılmasına izin verir. Negatif özellikler yüklediği kahramanın ağzından bağımsız Türkmen devletinin resmini çizer. Böylece hiçbir zaman iyi kahramanlara yükleyemeyeceği bağımsızlık fikrini kötü

[3] Yazarın 1984 yılında kaleme aldığı *Gavunkelle* romanın Türkiye Türkçesine aktarılması devam etmektedir.

[4] Yazar 1988 yılında kaleme aldığı bu eserine ilk isim olarak *Ahal Aýak Astynda [= Ahal Ayak Altında]*'yı koymak ister. Fakat dönemin Komünist Partisi yöneticileri buna izin vermezler. Çünkü Ahal vilayeti Türkmenistan'da bir şehrin adıdır ve böyle bir başlık burası için hakaret olarak algılanır. Yazarın amacı da zaten dolaylı yoldan mevcut rejimi eleştirmektir. Ak Welsapar, basılması için kitabının ismini *Ahal Aýak Ýeterde [Ahal Bir Adımlık Mesafede]* olarak değiştirmek zorunda kalır. Kitabın yurt dışı baskısındaki yeni ismi *Ahal Aýak Astynda [= Ahal Ayak Altında]*'dır. Bu durum dikkate alınarak makalede kitabın ilk ismi olan *Ahal Aýak Astynda* [*Ahal Ayak Altında]* kullanıldı. Ayrıca bu kitabın arkasında, hikâye türünde yazılmış birkaç yazı vardır.

kahramanların diliyle ifade etmeye çalışır. Neticede yazar mevcut yasakçı yapının arkasından dolaşarak doğrudan doğruya Türkmen halkına bağımsızlık fikrini aşılamaya ve bunun yolunun da ancak birlik ve beraberlik içinde yaşamalarından geçtiğini anlatmaya çalışır. Yazarın bu eserinde ayrıca Türkmenler arasında var olan boylar arasındaki mücadelenin olumsuz yanları ile onların atlara karşı olan sevgilerinin derin izlerini de görmek mümkündür.

Romanda ilk olarak Merv ilinden bir seyis, at yarışına katılmak için Ahal iline gider. Yarışmadan önce Merv'in önde gelen zenginleri kendisine bu yarışa gitmemesini tavsiye ederler. "Eğer gidip de yenilecek olursan bizim ilimizin onuru kırılır ve bizim tekrar oralara gitmeye yüzümüz kalmaz" derler. "Eğer bizi dinlemez de gidecek olursan biz sana Merv'in en hızlı atını verelim. Sakın ola ki kısrağa binerek oraya gitme. Eğer yenilirsen başkalarının diline düşeriz ve onlar aradan yüzyıl bile geçse bize, Merv'den kısrağa binip gelerek yenilen adam" sözünü söylerler. Ama romanın kahramanı Azim Yasavul bunu kabul etmez ve kendi atının Merv'deki bütün atlardan daha iyi olduğunu iddia ederek bu yarışa gider.

Romanın devamında Azim Yasavul'un Merv'den Ahal denilen merkezî Türkmenistan'a yapılan seyahati anlatılır. Azim Yasavul, Ahal'a geldiğinde burada da Merv'deki problemlerin aynısını görür. Halkın çoğunluğu Merv'den bir kardeşimiz gelmiş diye sevinirken ilin ileri gelenleri ve zenginleri bu durumdan şüphelenir ve "bir kısrakla gelen bu adam bizi yenip el âleme rezil mi edecek!" diye Azim Yasavul'a içlerinden kızar ve onu yenmek için çeşitli çareler aramaya başlarlar. Zengin bir adamın yaşlı ve tecrübeli seyisinden akıl almaya giderler. Yaşlı seyis Merv'in ileri gelen zengin adamlarının yaptığı hile teklifini bütün ısrarlarına rağmen önce reddeder. Fakat sonunda dayanamayıp kendisine sunulan "yeni bir eş ve daha iyi hayat şartlarında yaşama" karşılığında onlara yardım etmeye karar verir. Çünkü yalnız ve sıkıntılı bir hayat süren bu yaşlı seyis, içinde bulunduğu kötü şartlardan ancak onların yardımı ile kurtulacağına inanır. Yarışın son bölümlerinde yaptığı hileyle atların gideceği yolu değiştirir. Yokuş yukarı çıkmak zorunda kalan kısrak diğer atlardan geri kalır ve yarışı kaybeder. Yaşlı seyis daha sonraları yaptığı bu işten dolayı çok pişmanlık duysa da artık iş işten geçmiştir.

3. 3. Aýpi Hakyndaky Rowaýat (1988) [Aýpi Hakkındaki Rivayet]

Aýpi Hakyndaky Rowaýat (1988) adlı romanında ise yazar, Hazar denizi yakınlarında yaşayan Türkmenlerin hayatlarını ve Ruslar tarafından köylerinin işgal edildikten sonra kimlik, dil ve vatanlarından nasıl uzaklaştırdıklarını anlatmaya çalışır. Ak Welsapar, romanına ilk önce Türkmenler arasında meşhur olan Aýpi hikâyesini anlatarak başlar. Devamında ise Türkmenlerin yaşadığı küçük bir balıkçı köyünün Ruslar tarafından ele geçirilişi ve Türkmenlerin köylerini bırakarak şehirlere nasıl göç ettirildiği anlatılır.

Romana adını veren Aýpi'nin hikâyesi kısaca şöyledir: Türkmenlerin bağımsız olduğu dönemlerde Hazar kıyılarında bir balıkçı köyü vardır. Burada yaşayan köylüler geçimlerini balıkçılık yaparak sağlarmış. Bu köyde Aýpi adlı çok güzel bir gelin vardır. Bu gelin bir gün denizin kenarında gezdikten sonra boynunda paha biçilemeyecek kadar kıymetli olan bir yakut ile köyüne döner. Köye geldiğinde bu yakutun parıltısından dolayı insanların gözleri kamaşır. Bü-

tün gelinler ve kızlar koşarak Aýpi'nin yanına gelir ve bu yakutu nereden aldığını sorar. O da deniz kenarında dolaşırken yabancı insanlarla karşılaştığını, onların sormuş oldukları bazı sorulara verdiğini, cevaplardan sonra kendisine hediye olarak bu kıymetli yakutu verdiklerini söyler. Gelinler o insanların ne sorduklarını merak eder. Aýpi de yabancıların "Bu köyde kimlerin yaşadığını, ne iş yaptıklarını ve kaç kişi olduklarını" ayrıca "komşu köylerde kimlerin yaşadığını ve kaç kişi olduklarını" da sorduklarını söyler. Gelin bütün bu sorulara verdiği cevaplardan dolayı kendisine hediye olarak bu yakutu verdiklerini anlatır. Aýpi'nin başına toplanan diğer gelinler ise bu soruların çok kolay olduğunu, kendilerinin de bu sorulara kolayca cevap verebileceklerini söyler.

Fakat orada bulunan yaşlı bir kadın gelinin çok büyük bir kötülük yaptığını, bu yakutun onların başına çok büyük kötülükler getireceğini anlatır. Ayrıca kendileri hakkında yabancılara verdiği bu bilgilerin onların başına çok kötü işler açacağını belirtir ve yabancıların er ya da geç yine geleceklerini fakat bu sefer hediyeli gelmeyeceklerini söyler. Bu yaşlı kadının konuşmasından sonra herkesin yüreğine bir korku düşer. O akşam köyün aksakal heyeti toplanır ve bir durum değerlendirmesi yapar. Bu toplantıdan sonra Aýpi'nin kocası içeriden başını eğerek çıkar.

Ertesi sabah gün doğmadan önce Aýpi'nin kocası karsını denizin kenarına gezmeye götürür. Denizin içindeki bir adaya kadar gider ve büyük bir kayanın üzerine çıkarlar. Aýpi'nin kocası karısını bu kayanın üstünden denize atar. Aýpi yüzme bilmesine rağmen her kulaç attığında boynundaki yakut onu aşağıya doğru çeker. Sonunda Aýpi kurtulamaz ve orada boğulur. O günden sonra Hazar'ın kıyısında yaşayan Türkmenler arasında ne zaman geleceği belli olmayan ama kendilerine mutlaka bir zararı dokunacağına inandıkları bir korku oluşur. Eve geç kaldıklarında veya denizde Aýpi'nin şeklini gördüklerinde başlarına kötü bir şeyin geleceğine inanmaya başlarlar.

Romanın devamında ise asıl kahramanı Araz ile karşılaşırız. Araz ve eşi Aýbebek küçük ve mütevazı bir balıkçı köyünde yaşar. Ruslar yavaş yavaş bu balıkçı köyünü de boşaltarak köy halkını şehre göç etmeye zorlar. Fakat Araz onların aldığı bu karara karşı çıkar ve doğup büyüdüğü köyde kalacağını söyler. Karısının bütün ısrarlarına rağmen bu fikrinden bir türlü vazgeçmez. Bu arada Araz, Rusların bu kararına karşı çıkmayan ve köylerini birer birer terk edip giden komşularına oldukça kızgındır. Köyü işgal eden egemen güçler zaman içinde denizde balık tutmayı dahi yasaklar. Buna rağmen Araz gizliden gizliye balık tutmaya ve çocuğu vasıtasıyla satıp geçimini temin etmeye çalışır.

Araz'ın şehre göç etmeyişinin sebeplerinden bir diğeri ise köylerinden göçen Türkmenlerin şehirlerde benliklerini ve dillerini kaybetmeleri duygusunu taşımasıdır. Nitekim köyden göçen gençlerden biri Ruslaşan bir Türkmen kızı ile evlenmek ister. Babasının ısrarına rağmen gelip düğününü kendi köyünde yapmaz. Kendisine Türkmenlerin gelenek ve görenekleri hatırlatıldığında ise ancak köyün meydanına kadar gelir. Bir süre burada eğlenen insanlar Araz'ın tuttuğu balıklardan pişirip yerler.

Bu durumu protesto eden Araz ise köydeki düğüne katılmaz ve gizlice balık tutmaya gider. Köyden birileri balık tutmaya devam ettiği için onu, gizlice deniz polisine şikâyet eder. Deniz polisi kendisine gelen bu ihbar üzerine Araz'ı yakalamaya gider. Araz ise polise yakalanmamak için deniz motorunu ve elindeki eşyaları denizin içindeki Aýpi adasına saklar. Aradan epey bir zaman geçtikten sonra polisin gidip gitmediğini kontrol etmek için Aýpi'nin denize atıldığı taşın üstüne çıkan Araz tam bu esnada denizin içinde Aýpi'nin resmini görür. O zaman başına kötü bir şeyin geleceğini anlar. Daha sonra saklandığı yerden çıkıp kayığı ile köye dönmeye çalışır. Bir süre sonra kayık denizin ortasında kalır ve Araz'ın bütün çabalarına rağmen çalışmaz. Motorun benzinini kontrol eden Araz denize açılmadan önce benzin bidonuna su konulduğunu fark eder. İçinden "bunu yapanların başına tufan kopsun" diye beddua eder. Ne yazık ki Aýpi'nin olduğu yerde böyle bir beddua edildiğinde bunun gerçekleşeceğini unutur. Kısa bir süre sonra gökyüzü kararır ve bir fırtına kopar. Araz denizde oluşan bu dalgalar arasında kalır ve boğulur.

Köyden şehre göç etmek istemeyen bu son kahramanının ölümünden sonra bütün köy halkı birer ikişer göç ederler. Boşalan köye ise Ruslar bir hastane yapar. Yazarın trajik bir şekilde bitirdiği bu romanda köylerden şehre zorla göç ettirilen gerçek Türkmenlerin benlik, dil, kültür ve vatanlarından nasıl uzaklaştıklarını görmek mümkündür.

3. 4. Böwsülen Tümlük (1990) [Şafak Sökerken]

Ak Welsapar'ın diğer önemli bir eseri ise *Böwsülen Tümlük (1990)*'tür. Yazar bu eserinde totaliter emperyalizmde yaşayan, bağımsızlık ve özgürlüğünü kazanmak isteyen binlerce insanın akıbetinin nasıl olduğunu romanın başkahramanı Amansähet örneğinden yola çıkarak anlatmaya çalışır. Yazarın *Mülli Tahyryñ Hudaýlygy* romanının başkahramanında olduğu gibi burada da Amansähet'i rejim karşısında güçlü kılan tek şey onun hiçbir zaman diz çökmeyişi ve inandığı değerleri savunma mücadelesinden vazgeçmeyişidir. Yine bu romandan hareketle, *hiçbir totaliter rejimin egemenliği altındaki insanların bağımsızlığını istemediğini, varlığını devam ettirmek için kendine bağlı birçok insan yetiştirip sonunda bunları çıkarları uğruna kullanarak bir kenara attığını* rahatlıkla söyleyebiliriz. Aslında *Böwsülen Tümlük* romanında gördüğümüz bu trajediyle bugün hâlâ dünyanın birçok ülkesinde karşılaşmak mümkündür. Ayrıca romanda işlenen konu okuyucuyu, şark toplumlarının kaderinin birbirine çok benzediği fikrine de götürmektedir.

Eserin konusu şöyledir: Eserin başkahramanı olan Amansähet, babası II. Dünya Savaşında öldüğü için yetim kalır. Babasının ölümünden sonra annesi de hayatın getirdiği zorluklar karşısında fazla dayanamayıp âdeta yaşayan bir ölü haline gelir. Annesinin bu hâlini hatırlamak Amansähet'e oldukça acı verir. Daha sonra amcasının yanında kalan Amansähet ne yazık ki aradığı huzuru orada da bulamaz. Amcası yediği her dilim ekmeği sayacak kadar acımasız ve kötü bir insandır. Böyle olduğu için bir süre sonra onu sıcak Türkmen çölünde çalışıp para kazanması için çobanların yanına gönderir. Fakat Amansähet birkaç yıl sonra bir askerin yardımıyla bu çölü geçip Aşkabat'a okumaya gider.

Bir süre sonra amcası Amansähet'in Aşkabat'ta olduğunu öğrenir ve onu almaya gider. Fakat Amansähet ilk kez şahsiyet ve karakterini ortaya koyarak amcasına karşı çıkar ve onunla geri dönmeyi reddeder. Aşkabat'ta üniversiteyi tamamlar ve bir gazetede işe başlar.

Daha özgür ve bağımsız bir hayatı arzulayan Amansähet, işini doğru yaptığı için devletin kendisine aynı ortamı sunacağını bekler. Totaliter rejimde önemli olanın, *insanın yaptığı doğru iş değil, mevcut rejime ne kadar sadık olduğu fikri*ni ilk önceleri bilemez. Bundan dolayı Amansähet ne kadar dürüst çalışırsa çalışsın yaptığı hiçbir iş rejim tarafından takdir edilmediği gibi *gördüğü zulüm, kazandığı ise fazladan vergi* olur. Kısa bir süre sonra Amansähet mevcut rejimin amcasının yaptığı zulümden farkının olmadığını, hatta ondan daha acımasız olduğunu fark eder. Amcası ondan sadece fiziki olarak gece gündüz çalışmasını isterken, totaliter rejim onun fiziki gücünün yanında ruhunu da almak istediğini anlar.

Eserin sonunda ise Amansähet, bu rejimden kurtulmak için önce büyük bir heves ve ümitle kaçıp geldiği şehirden çöle geri dönmeye mecbur kalır. Ama rejim onu çölde dahi kendi başına bırakmaz ve ömrü karanlığı geçip aydınlığa kavuşmaya az bir zaman kala trajik bir şekilde sona erer.

3. 5. Eğri Gylyç (1991) [Eğri Kılıç]

Satirik bir anlatımla kaleme aldığı *Eğri Gylyç (1991)* adlı eserinde ise Ak Welsapar, Sovyetlerin yıkılmasından sonra Türkmenistan'da ortaya çıkan durumun gerçek bir resmini tasvir etmeye çalışmıştır. Eserde Sovyetler Birliği'nin yıkılması, ilk başlarda Türkmenlerin arasında büyük bir şaşkınlık yaratmış ve halk ne yapacağını bir türlü anlayamamıştır. Romanda ayrıca uzun yıllardan beri Stalin yönetiminde âdeta bir gaflet uykusuna giriftar olmuş bir cemiyet portresi ile karşılaşıyoruz. Yine bu eserde Türkmen halkının bağımsızlık, anadil ve anavatan gibi duygu ve düşüncelerden ne kadar uzak bırakıldığını görebiliriz.

Basit bir dille kaleme alınan bu romanda, Sovyetler Birliği yıkılma sürecine girerken egemenliği altındaki diğer bütün milletler bağımsızlığını kazanma peşindedir. Bunun yanında milli kültürlerini tanımak, yaşamak ve ana dillerinin de yeni kuracakları devletin resmi dili olarak ilan edilmesini istemektedirler. Herkes bağımsızlık peşinde koşarken bir kolhoz şeklinde yaşayan Türkmenlerin dünyada olup biten hiçbir şeyden haberi yoktur. Onların düşündükleri tek şey pamuk ekmek ve toplamaktır. Eğer sayılırsa, pamuk toplama sırasında kendilerini ısırmaya çalışan sivrisinekten nasıl korunacakları hakkında fikir yürütmek ise diğer bir düşüncedir. Bunun dışında hiçbir fikre sahip değillerdir.

Yazar romanda köyü adeta uykuya yatmış ve horuldamaya başlamış bir insana benzetir. Fakat köyde uyanık olan bir fizik öğretmeni ile bir gazeteci yaşamaktadır. Fizik öğretmeninin kendisine ait küçük bir de radyosu vardır. Romanın başkahramanları bu küçük radyonun sahibi Sertip ile gazetecilik yapan Ümit'tir. Sadece bu iki kişi radyodan duydukları haberleri köye iletir. Sertip bir gün eşeği ile ot biçmeye giderken radyodan Sovyetlerdeki bütün halkların

bağımsızlıklarını kazandıklarını ve ana dillerini de resmi dil olarak ilan ettiklerini duyar. Hemen işini bırakıp bu durumu haber vermek için köye gelir. Köy halkına tek tek durumu anlatan Sertip beklemediği bir tepkiyle karşılaşır. Bir kısmı onun delirdiğini düşünür. Bir kısmı radyoya pek güvenilmemesi gerektiğini söylerken bir kısmı da eşeğinin kendi otlarını yememesi için onu dinlemek yerine eşeğine bakar.

Bir akşam köylüler toplanıp Sertip'in dediklerinden hareketle kendi dillerinin devlet dili olmasının görüşmesini yapar. İçlerinden biri: "Eğer biz Türkmence konuşursak bizim köyümüzdeki Nikolay bizi nasıl anlayacak. İçimizde birçok Rus var, onlar ne yapacak. En iyisi biz Rusça konuşmaya devam edelim." der. Sertip onların da Türkmence öğrenebileceklerini söyler. Fakat bir diğeri: "Nikolay'ın Türkmence öğrenmesinin çok zor olacağını" anlatmaya çalışır. Ümit de Sertip'in söylediklerinin doğru olduğunu, her zaman Rusça konuşmak zorunda olmadıklarını anlatmayı dener. Yine toplantıya katılanlardan birisi, Türkmencenin anadili olmasının kendilerine bir şey kazandırmayacağını söylerken, bir başkası: "Türkmence konuşmak bize para mı kazandıracak?" diyerek Sertip'in bu fikrine karşı çıkar. Fakat Sertip için ise önemli olan para kazanmak değil, Türkmencenin konuşulmasıdır. Ümit de bu fikre destek verir. Sertip elindeki radyoyu halka göstererek 24 saat boyunca buradan Türkmence dinleyeceklerini anlatmaya çalışır. İçlerinden bir başkası ise "yaptıkları konuşmaların hepsinin Türkmence veya Rusça olmasının arasında hiçbir fark olmadığını" ileri sürer. Uzun süren tartışmalar sonucunda herhangi bir anlaşmaya varamazlar.

Bu anlaşmazlığa rağmen Sertip ve Ümit yine de bir şeyler yapmaları gerektiğini düşünür. Aralarında köyün ileri gelenlerinden biri olan Jumuş'u çağırarak ona danışmaya karar verirler. Gece evinden çağırdıkları Jumuş'a durumu anlatırlar. Fakat o da bu duruma razı olmaz ve büyük tartışmaların ardından orada bulunanlara küfrederek toplantıyı terk eder. Ertesi günü Sertip, Ümit ve birkaç kişi toplanıp kolhoz başının yanına giderler. Durumu kendisine anlattıklarında kolhoz başı hem kızar hem de endişelenir. Çünkü kendisinin Sovyetler Birliği'nin dağılmasından haberi yoktur. Bir an için kendisinin görevden alınmış olabileceği dahi aklına gelir. Kolhoz başı sessizce Sertip'ten bu bilginin kaynağını öğrenmek ister. Sertip ise cebinden çıkardığı küçük radyosunu göstererek buradan duyduğunu söyler. Kolhoz başı bu haberi bu küçücük radyonun mu verdiğini sorar. Sertip de: "Evet, bundan duydum. Fakat bunun küçük olmasına bakmayın. Bu büyük olanların bütün sözlerini de haber olarak veriyor." der.

Kolhoz başı görevden alınmadığını ve Sertip'in yeni kolhoz başı olarak atanmadığını anladıktan sonra ona dönerek: "Sertip, Türkmen ovasının rahat ve huzurlu ortamını bozma ve ortalığı bulandırma. Ben senin böyle bir şey yapmana izin vermeyeceğim." der. Sertip birkaç kere söz almak istese dahi kolhoz başı tarafından azarlanır ve şimdiye kadar radyonun dediklerinin hangilerini yaptıklarının hesabını vermeye zorlanır. Son olarak kolhoz başı "yıkılın karşımdan" diyerek onları huzurundan kovar. Hemen ardından olayların iç yüzünü öğrenmek üzere hızla makamından ayrılır. Köy halkını toplayan kolhoz başı bu anlatılanların boş olduğunu ve herkesin işine bakması gerektiğini söyler. Sertip ve arkadaşlarını ise bir daha böyle boş işlerle uğraşırlarsa cezalandıracağını söyleyerek tehdit eder.

Bu arada Ümit'in sevdiği Nazik adlı kız köye gelen bir artist ile kaçar. Aile fertleri bir araya gelerek kızın neden kaçtığını tartışır ve aralarında kaçıran kişiye ne ceza vereceklerini konuşur. İçlerinden bazıları kızın şehirde yaşamak istediği, bazıları pamuk toplamaktan bıktığı için kaçtığını anlatmaya çalışır. Romanın ilerleyen bölümlerinde, kızın abisinin köyde yüz kızartıcı bir suç işlediği ve kızın bu durumu gururuna yediremediği için kaçtığı öğrenilir. Fakat bu gerçeğe rağmen aile bireyleri içtikleri her yudum içkiden sonra kızı kaçırana verecekleri cezanın şiddetini artırırlar. Tam bu toplantı esnasında kolhoz başından evde niçin toplandıklarına dair bir haber gelir ve toplantının derhal dağıtılması emri iletilir.

En sonunda dayanamayıp kolhoz başı da toplantı yapılan eve gelir ve burada bulunanlara kızararak evlerine gidip uyumalarını söyler. Kaçan kızın abisi Hommet ise içkiden dolayı sarhoştur ve ne yaptığını bilemeyecek bir haldedir. Hommet eski bir Türkmen halısının üstünde asılı duran eğri bir Türkmen kılıcını eline alarak kolhoz başı ve kızın üstüne hücum eder. Fakat kılıç paslandığı için bir türlü kınından dışarı çıkmaz. Kolhoz başı elinin tersiyle kızın abisine bir tokat atar ve onu yere serer. Bunu gören diğer arkadaşları ise hemen oradan kaçar.

Bu olaydan sonra herkes evine dağılır ve bütün köy bir karanlığa saplanır. Yazar romanın kahramanlardan biri olan gazeteci Ümit'in içinde bulunduğu karamsarlığı eserinde şöyle tasvir eder:

"Umyt daş çykdy. Gara gije obany möý basan ýaly basyp ýatyrdy. Ýaş ýigit edil atuwa höküm edileniň jelladyň öňüne düşüp, iň soňky ýoluna ugraýşy dek, göwünli-göwünsiz ädimläp, çola köçä düşdi. Uzyn günki agyr zähmetden soň ertire çenli gyssagly güýç toplamak üçin kolhozçylar, kösenip, ýörite uklap ýatyrdylar. Kolhozçylaryň öýleriniň garaňky aýnalary giçki ýolagça gara gözlerini balkyldadyp, gorkuly şübhe bilen garaýardylar.

Çykgynsyzlykdan ýaňa Umydyň kejebesi darygyp, ini tikenekledi. Ol eginlerini gysyp, boýnuny içine ýygranyny duýman galdy. Bu wagt töwerek şeýle bir gözedürtme garaňkydy welin, bu obanyň üstünden irde-giçde ýalbyrap Gün dogjaga meňzänokdy. Onsoň aýagyňy näçe ätiýaçly basdym diýseň-de, indiki ädimde düýpsüz garaňky gorpa ýykylmajagyňa ynam azdy. Ýöne islese-islemese-de, Umyt bu wagt diňe şu köçeden ýöremelidi, sebäbi onuň edil häzir başga ýöräre ýoly ýokdy."
[Ümit dışarı çıktı. Kara gece köyü örümcek ağı gibi sarmıştı. Genç adam tıpkı ölüm cezası verilen birinin cellâdın önünde son yolculuğuna çıkışı gibi, ister istemez çekingen adımlarla ıssız sokağa çıktı.

Kolhozcular belki de sırf gün boyu süren ağır çalışmadan sonra yarına kadar güç toplayabilmek niyetiyle kendilerini zorlayıp uykuya dalmışlardı. Kolhozcu evlerinin kara camları bu gece yolcusuna gözlerini dört açmış, korku ve şüpheyle bakıyorlardı.
Çaresizliği onu kollarına almış sıkıyor, elini kolunu bağlıyordu. Farkında olmadan omuzlarını kısmış, boynunu içine çekmişti. O an etraf o kadar karanlıktı ki, bu köyün üzerine er geç parlayarak güneş doğacakmış gibi görünmüyordu. Sonra bir de ayağını ne kadar dikkatli basmaya çalışsan da, bir sonraki adımda dipsiz bir karanlık çukura düşmeyeceğinin garantisi yoktu. Fakat ister istemez, Ümit şu anda ancak bu sokaktan yürüyebilirdi, çünkü onun tam da şimdi yürüyebileceği başka yol yoktu.]

3. 6. Tilkiler Tiresiniñ Ary (1992) [Tilkiler Boyunun Öcü]

Tilkiler Tiresiniñ Ary (1992) adlı eser yazarın bir başka romanıdır. Ak Welsapar bu eserinde kalbindeki bir problemden dolayı Moskova'da ameliyat olan bir Türkmen gencinin ameliyat öncesi, esnası ve sonrası yaşadıklarını geçmiş, bugün ve gelecek zaman dilimlerinde bazen ümit, bazen acı ve bazen de trajik bir şekilde dile getirir. Bu hastalık sürecinde romanın başkahramanı olan Nazarly[5] bir tefekkür döneminin içine girerek geçmişini, bugününü ve geleceğini düşünür ve analiz etmeye çalışır. Çok ağır bir kalp ameliyatı geçirdiği için de her an öleceğini düşünür.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Nazarlı'nın gerçek hastalığının tıbbi olmadığını, asıl derdinin Türkmen halkının geçmişi, bugünü ve geleceği olduğunu görürüz. Fakat bu düşünce yazarın diğer kitaplarında olduğu gibi ön planda değildir. Romanın ön planda olan bölümü Nazarly'nın yaşantısı, sevgisi, nefreti, ihlâsı, duyguları ve hayata karşı olan isteğidir. Yazar eserinde roman kahramanını ölümden kurtaran sebepler ile romanın mesajını çok incelikli bir dille okuyucunun dikkatine sunar. Ona göre kahramanın hayata bağlı olma konusunda oldukça güçlü bir irade ve bakış açısına sahip olması, sınıf arkadaşı Gözel'e karşı duyduğu sevgi ve Türkmenler arasındaki acımasız boy kavgalarıdır.

Romanın devamında ağır bir kalp ameliyatından sonra hayatta kalma şansı neredeyse mucize olan Nazarly'nın, vücudu iltihap kapar ve birçok kez hayat ile ölüm arasında gidip gelir. Bu durumun ne kadar sürdüğünü romanın kahramanı kendisi de bilmez. İşte bu gediş gelişler sırasında Nazarly bütün geçmişini analiz etmeye çalışır. Geçmişindeki en önemli vakaları kafasında canlandırmaya başlar. Yaşadığı birçok küçük olayı unutan kahramanın kafasında sadece önemli olaylar kalır. Hatırladığı en önemli şey ise onun sahip olduğu sevgisidir. Genç bir insan olarak geçmişinde kendisi için sevgiden daha önemli hiçbir şeyin olmadığını fark eder. Dramatizmle dolu bu anlarda onun ilk sevgisi tekrar tekrar aklına gelir.

Kendisinden kurtuluş ümidini kesen doktorlar hasta gence Moskova'daki akrabalarının kimler olduğunu sorar. Doktorların sorduğu bu sorudan sonra Nazarly artık ölümün kendisine çok yakın olduğunu hisseder. Çünkü az dahi olsa hayatta kalma ümidi olan hastalara bu soru sorulmaz. Nazarly, "Babam var ve beni burada bekliyor." cevabını verdikten hemen sonra bayılır. Baygınlık esnasında babasının II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Moskova'da askerlik yaptığı dönemi görür. Etrafta askerler, eğitim araçları, yanmış ve yıkılmış bina ve tankların varlığına şahit olur. Yine babasının kolundaki saatin bir hırsız tarafından çalınışını, babasının ve arkadaşlarının bu saati geri alarak hırsızı otobüsten aşağı atışını görür. Otobüsteki insanların gülüşlerini görürken roman kahramanı tekrar kendine gelir.

Nazarly uyandığında başında bulunan hemşireler ve doktorlar çok sevinirler. Ama o ise sevinmeden çok Moskova'da öldüğü zaman babası ve küçük kardeşinin kendi cenazesini Türkmenistan'a nasıl götüreceğinin endişesini taşır. Nazarly'nın doktorlardan son isteği ölümünden sonra cenazesinin Türkmenistan'a götürülmesi ve akrabalarının cenazesine ağlamasıdır. Fakat bütün bunları düşünmesine rağmen babasının parasının kendi cenazesini Türkmenistan'a götürmeye yetmeyeceğini aklından geçirir. Bundan dolayı babasını bu zor

[5] Makaledeki özel isimler aslı korunarak yazılmıştır.

duruma düşürmemek için yaşaması gerektiği konusunda kendi kendini ikna etmeye çalışır ve "Babamı bu sıkıntılı durumlara düşürmemeliyim." diyerek hayata tutunmaya çalışır.

Nazarly'yı hayatta tutan diğer bir dayanak noktası ise aynı zamanda ilk sevgilisi olan sınıf arkadaşı Gözel'dir. Nazarly sürekli olarak onu gözünün önüne getirir ve hayata tutunmaya çalışır. Yüreğindeki bu büyük sevgiye güvenerek tekrar çocukluğuna döner ve sevdiği Gözel ile gelecekte kuracağı yuvayı, evlerinde besleyecekleri hayvanlar ile doğaya ot toplamaya gidecekleri günleri, Türkmen ovalarını ve tabiatın güzelliğini düşünür. Bütün bu hatırladıkları onu ecelin elinden alarak adım adım tekrar hayata tutunmasına ve ölümden uzaklaşmasına vesile olur. Fakat Nazarly'nın bu baygınlık hali sık sık tekrar eder. Her kendinden geçişten sonra aile bireylerinin sevgileri onu tekrar hayata döndürür.

Yine bu baygınlık anlarının birinde Türkmen çölündeki susuz kalışı gözünün önüne gelir ve çölde bir serap görmeye başlar. Attığı her adımdan sonra gördüğü hayali ağaçlar ve suyun kendisinden uzaklaştığını fark eder. Bu anda yine onun ilk sevgisi ve bu sevgisinin bir parçası olan Gözel yardımına yetişir. İçinden "Allah'ım beni ya suya ya da Gözel'e kavuştur!" diye dua eder. Nihayetinde küçük bir su birikintisine ulaşır. Ama suyun çok az olduğunu görür. Tam kana kana su içeyim derken karşısında bir kurbağa ile yavrularını görür. Kurbağa ile göz göze gelen Nazarly adeta onun gözlerinden "Ne olur suyumuzu içme. Eğer sen bu suyu içersen ben ve çocuklarım susuzluktan ölürüz." mesajını alır. Bu durum karşısında Nazarly sudan sadece bir iki yudum içer ve geriye kalan suyu kurbağa ve yavrularının hayatta kalmaları için bırakır. Bu ve buna benzer şekilde geçmişindeki birçok güzel hatıra gözünün önünden geçip gider.

Nazarly tekrar kendine geldikten sonra vücudundaki ağrılar devam eder. Doktorlar hastanın enfeksiyon kaptığını anlayarak tekrar operasyon odasına götürür ve yeniden ameliyat ederek vücudundaki iltihabı boşaltırlar. Bundan sonra ateşi düşen Nazarly yeniden kendinden geçer. Gözünü açtığında ise bir Rus kızı olan Meri'nin kendisine eğilerek baktığını ve "Nazarly üzülme, sen yaşayacaksın." dediğini görür. Her geçen gün biraz daha iyileşen Nazarly, hastanede kaldığı süre içerisinde geçmişinde yaşadığı her şeyi tek tek gözünün önünden geçirir ve hayatta eksik bıraktığı şeyleri tamamlayacağına dair kendisine söz verir.

Ak Welsapar yine bu romanında Nazarly üzerinden Türkmenler arasında ciddi bir sorun olan boy ve kardeş kavgaları ile bunların Türkmenler üzerindeki olumsuz sonuçlarına dikkati çekmek ister. Bu durumu kahramanın hayatta kalma sebeplerinden biri olarak da okuyucuya sunar. Nitekim romanda Nazarly'yı hayatta tutan bir diğer sebep ise Tilkiler Boyu ile Keçiler Boyu arasında uzun zamandan beri devam eden kanlı savaşlardır. Ailesi, Keçiler Boyunun son erkeği olarak kabul ettikleri Nazarly'yı düşmanlarından korumak için çöldeki çobanların arasında saklar. Çünkü düşmanları onu bulurlarsa öldürecek ve Keçiler boyunun soyu tükenecektir. Yazarın eserinde hayatta kalmasına izin verdiği Nazarly, hayata her ne kadar sevgiyle baksa da Türkmen boyları arasındaki bu mücadelenin şekil değiştirerek devam ettiğini tekrar tekrar göz önüne getirir. Bu arada modern zamanlardaki insanların artık normal bir insan gibi olmayıp yavaş yavaş robota dönüştüklerini de fark etmeye başlar. Ama bu mücadele şekli eskiden olduğu gibi değil belki de yazarın bir diğer romanı olan *Kobra*'daki gibi olacaktır.

Eserin sonunda hayatta kalan Nazarly, hastaneden ayrılır ve yeni doğmuş bir insan düşüncesiyle yaşamaya başlar. Yaşadığı bu süreçte sevginin ölümden daha güçlü olduğunu kavrar ve başta kendisi olmak üzere çevresini ve halkını daha iyi anlamaya çalışır.

3. 7. Mülli Tahyryñ Hudaýlyğy (1996) [Mülli Tahir'in Sözünün Bittiği Yer]

Yazarın bir diğer eseri ise *Mülli Tahyryñ Hudaýlyğy (1996)* ismini taşır. Mülli Tahyr bir şahıs ismi olmasına rağmen buradaki *hudaylık* kelimesinin anlamı farklıdır. Ak Welsapar bu kelimeyi Türkmen edebi dilinde "sözün bittiği yer" anlamında ilk kez kendisinin kullandığını belirtir.

Romanların kahraman ve olayları farklı farklı olsa da aslında bu eser, *Böwsülen Tümlük (1990)* romanının ruhi yönden devamı gibidir. Çünkü *Böwsülen Tümlük*'te romanın başkahramanı Amansähet şahsi bağımsızlığı ve fikir özgürlüğü için savaşırken, *Mülli Tahyryñ Hudaýlyğy* romanındaki başkahraman Mülli Tahyr bütün bir milletin her yönüyle bağımsızlığı için mücadele eder. Yazar'ın 1988'de kaleme aldığı *Ahal Aýak Astynda* romanı da Türkmenistan ve Türkmenlerin bağımsızlık düşüncesini savunduğu için bu iki eserler muhteva olarak paralellik gösterir.

Yazarın bu eserinde tarihî şahsiyetlerden faydalanması romana ayrı bir değer katar. Bertels'in "Eğer Türkmen edebiyatını kıymetli bir yüzük olarak düşünürsek, Mahtum Kulu bu yüzüğün üzerinde insanın gözlerini kamaştıran parlak bir mücevher taşı gibidir." sözünde ifade ettiği gibi 18. yüzyılda yaşayan Mahtum Kulu, yazarın eserinde faydalandığı tarihi şahsiyetlerden biridir. Ak Welsapar bu eserinde Mahtum Kulu gibi tarihî bir isim üzerinden Türkmenlerin ahlakı, geçmişi, geleceği, varlığı ve yokluğu gibi konuları irdelemeye çalışarak halkının bugün yüz yüze kaldığı olaylar arasında benzerlik kurmaya çalışır.

Ak Welsapar'ın bu romanında, Mülli Tahyr üzerinden Sovyet emperyalizmine karşı fikri ve entelektüel bir düzeydeki duruş ve görüş anlatılır. Bu karşı duruş bir güç ve bilek kuvveti ile olmayıp tamamen fikri ve bilgi temelli bir düzeyde gerçekleşir. Yazar bu tür bir düşünce tarzı ile eserindeki olayları, Türkmen halkının *olmak ya da olmamak* mücadelesi olarak görür.

Romanının başkahramanı Mülli Tahyr, tahsilini Leningrad'da (Sen Petersburg) yapar. Hayatı boyunca Türkmen milli kültürünü özümseyip kaynaklarından beslendiği için milli benliğinden hiçbir şey kaybetmez. Edebiyatla uğraşması da Türkmen halkının karakter ve ruh yapısını daha iyi bilmesine yardım eder. Bundan dolayı hiçbir ideoloji, siyaset ve korku onu sindirememiş, her türlü baskı ve zulme karşı koyabilmiştir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Mülli Tahyr, kendisine karşı yürütülen asimile etme politikalarına karşı farklı çeşitli yöntemler geliştirir ve bu duruma karşı koymaya çalışır. Onun geliştirdiği bu yöntemler kahramanın bilgin kişiliğinden kaynaklanır. Yazara göre Mülli Tahyr'ın sahip olduğu bu bilgi ve zekâ Türkmenlerin ruh ve genlerinde gizlidir. Bu özellikleri ona gece gündüz durmadan, dinlenmeden çalışma azmi ve gayreti verir. Böyle olduğu için de roman kahramanının düşmanlar karşısında diz çökmesi ve pes etmesi asla mümkün değildir.

Sanat yönünden oldukça realist unsurların ağır bastığı bu romandaki olaylar yazara göre gerçek hayattan alınmıştır. Mülli Tahyr'ın bağımsız ve hür düşünceleri okuduğu üniversitede rahatsızlık yaratmış ve okuldan atılmak istenmiştir. Buna karşılık Rus hocaları onun arkasında durmuş ve okuldan atılmasına engel olmuştur. Romandaki bağımsızlık ve hür dü-

şünce fikri ile bunu savunan Mülli Tahır'ın Ruslar tarafından destekleniyor olması da eserdeki dikkat çekici başka bir noktadır.

Sovyet zamanında yaşamış, çalışmış ve fikir üretmiş Mülli Tahyr, sadece Ruslarla değil dünyanın bütün âlimleri ile oturup rahatlıkla konuşacak, tartışacak, anlaşacak bir entelektüel kişilik ve sağlam bir karaktere sahiptir. Bu kadar büyük bir bilgi birikimi ve tecrübeye sahip olmasına rağmen roman kahramanının ölüm şekli bize Türkmen tarihinde önemli bir şahsiyet olan Kılıç Mülli'yi hatırlatır. Kılıç Mülli yaşadığı dönemde çok güzel eserler vermesine rağmen etrafındakiler tarafından çeşitli ithamlara maruz kalmış, intihalcilikle suçlanmıştır. Ama o, bu zorlukların üstesinden gelmeyi başarmış ve Türkmen tarihindeki yerini almıştır.

Yazar bu noktadan hareketle eserinde, Mülli Tahyr'ın da yaşadığı zaman diliminde Mahtum Kulu'nun yaratıcılık sınırlarının üzerinde bir düşünceye sahip olduğunu, bu durumun da beğeni ve kıskançlıkları beraberinde getirdiğini dile getirir. Halkın bir bölümü kahramanını beğenirken diğer bölümü ise onu intihal yapmakla suçlar. Bu durum romanın başkahramanı olan Mülli Tahyr ile Kılıç Mülli'yi kader planında yan yana getirir.

Romanın içindeki diğer bir bölüm ise *Demir Sandığın Sırrı* adını taşır. Bu sandık aslında Türkmen halkının trajedisini içinde saklamaktadır. Yine bu sandığın içinde *Mülli Tahyryñ Hudaýlyğy* vardır. Bu *hudaýlyk* sandığın içinde bulunan günlüklerde anlatılır. Mülli Tahyr'ın yaşadığı ve çalıştığı dönemlerde her söylediği tenkit edilerek karşı çıkılır. Bütün ömrü göz hapsinde geçer ve her adımı takip edilir. Buna rağmen onun en önemli fikirleri bu demir sandıkta bulunan günlüklerde saklıdır. Mülli Tahyr'ın o günlüklerdeki sözlerini okuyan entelektüel kişilerin büyük bir bölümü olaylara ilgisiz kalmaz ve bu anlatılanların kalplerinde taşıdıkları duygulara tercüman olduğunu belirtir. Aydın olduğunu iddia eden bazı kişiler ise ona karşı çıkar. Yine romanda başka ülkelerin ileri görüşlü insanları Mülli Tahyr'ı el üstünde tutup değer verirken ne yazık ki kan kardeşleri onun yok edilmesi için çalışır.

Eserde Mülli Tahyr'ın ölümünden sonra ise daha dramatik bir durum ortaya çıktığı görülür. Hayattayken onunla baş edemeyenler öldükten sonra eşi Zylyha'yı taciz ederek onun hatıralarını karalamak ve ayakaltına almak ister. Bunu yapmak için de Mülli Tahyr'ın ölüm trajedisini kullanmak isterler.

Mülli Tahyr üniversitede profesör olarak çalıştığı zamanlarda Gözel adlı bir asistanı ile yakınlaşır ve ondan bir oğlu olur. İlk karısını çok sevmesine ve ondan iki kızı olmasına rağmen asistanı Gözel'i de çok sever. Çünkü kendisinin adım adım takip edildiği dönemlerde Gözel Hanım ona çok yardım etmiştir. Mülli Tahyr'ın ölümünden sonra bu durumu öğrenen eşi Zylyha, Gözel'i öldürmeye gider. Fakat Gözel'in yanındaki çocuğu görünce bir an için Mülli Tahyr'ı hatırlar ve onu öldürmekten vazgeçer. Ardından iki kadın birbirinin duygusunu anlamaya çalışır. Bu durum Mülli Tahyr'ın düşmanları oldukça üzer.

Mülli Tahyr'ın dramla dolu hayatı bu şekilde bittikten sonra eşi Zylyha, onun yazdığı bu günlükleri okuyarak kendisiyle konuşmaya devam eder. Mülli Tahyr'ın yetiştirdiği öğrencilerin bazıları onun ölümünden sonra korkup saklanırken içlerinden bazıları korkularını yenip Mülli Tahyr'ın yolunda vefalı bir şekilde yürürler.

Roman, Mülli Tahyr'ın karısı Zylyha'nın, kocasının mezarına gelerek çektiği sıkıntıları ona anlatması ve onun da verdiği şu karşılıkla biter.

- "Men nädip ýaşamaly, şony aýt! – diýip, Zylyha özelenip ýalbardy. Onuň ýekesiremekden hem nalaçlykdan ýaňa çikgeleri çylgym-çylgym ýygyrt atan owadan göz owalaryndan boýur-boýur ýaş döküldi. – Meniň öňem iň uly geňeşçim sendiň, häzirem – sen. Ýaşyrman aýt, men nädip ýaşamaly?"

- "...Özüň bil, meniň saňa indi akyl berere çakym ýok... -diýýän ýalydy. -Sen panyda, men bolsam, bakyda. Panynyň işleri başgaça bolýar... Panynyň işlerini özüň bilýäň, Zylyha!"

[- Zeliha "Ben nasıl yaşayayım, onu söyle!" diye, yalvar yakar oldu. Yalnızlıktan ve garibanlıktan torba torba kırışıklarla dolan güzel göz yataklarından bulgur bulgur yaş aktı.

- Benim eskiden de en başta gelen akıl hocam sendin, şimdi de sensin. Bir şeycik saklama da söyle, ben nasıl yaşayayım?"

- "...Sen bilirsin, ben şimdi sana akıl verecek durumda değilim... der gibiydi. Sen fani dünyadasın, bense ahirette. Dünyanın işleri başka oluyor... Dünyanın işlerini sen de biliyorsun, Zeliha!]

3. 8. Kobra (2002; 2014)

Ak Welsapar, Türkmenistan'da başladığı ve Asya çöllerinin kum tepeleri arasında kaybolmuş küçük bir eski Sovyet cumhuriyetinin "komünizm"den "demokrasi"ye geçiş sancılarını anlattığı *Kobra (2002; 2014)* romanını İsveç'te tamamlar. Bilim kurgu olarak tasarlanan bu romanın özünde yazar, Türkmenlerin çok eski bir inancından esinlenir. Bu inanca göre, eğer bir kobra yılanı kırk yıl boyunca ölmeden yaşarsa okumuş bir insan ve derin bir âlim olurmuş. Bu yılan eğer isterse insana bile dönüşebilirmiş. İnsana dönüşen bu yılanı hiç kimse tanımaz ve kendilerinden biri olarak görürlermiş.

Romanının başkahramanı olan yılan (kobra), dünyadaki tabiatın bozularak özgürlüğünün kısıtlanması ve modern dünyada güçlülerin güçsüzlerin elinden yaşama hakkını niçin aldığını öğrenmek amacıyla insana dönüşerek halkın içine girer ve eğitimini tamamlayarak devlette bazı görevler üstlenir. Fakat toplum içinde yaşamaya başladıktan bir süre sonra kobranın hayatında çok kötü bir değişim meydana gelir ve kendisi de bu otoriter mekanizmanın bir parçası olur. Otoriter mekanizmanın bir parçası olan kahramanın (kobranın) yaptığı her iş, *duza gaçan duz olur* şeklinde ifade edilen bir Türkmen atasözünde olduğu gibi, içinden geldiği öz kardeşlerinin aleyhine olur.

Yine bu romanda, Sovyetlerden miras kalan geçiş dönemindeki bazı iktidar elitlerinin kendi halkına karşı yabancılaşması, kitleleri yönetme ve teknolojik imkânlarla insanların düşüncelerini denetlemeye çalışmaları bilimkurgu şeklinde ifade edilmeye çalışılır. Eserde ayrıca demokrasi, insan hakları, eşitlik, adalet, yurtseverlik gibi evrensel değerlerin yeri ve zamanı gel-

diğinde ehil olmayan yöneticileri tarafından nasıl istismar edildiği bilgisi dolaylı yoldan okuyucuya verilmek istenir.

İnsan onuru için mücadele etmenin gerekliliği üzerinde duran bu romanın en dikkate değer noktalarından biri de temel karakterlerin psikolojik çözümlemelerinin çok başarılı ve etkili bir şekilde yapılmış olmasıdır. Yeri ve zamanı geldiğinde geriye dönüş teknikleri kullanılarak yapılan bu canlı tasvirler bir taraftan romana karşı okuyucuda merak uyandırırken diğer taraftan onu derin bir korkunun içine atar. *Kobra* romanında, özellikle bazı devlet kurum ve görevlilerinin toplumu kontrol altına almada birer araç olarak kullanılmasının tasvir edildiği bölümler okuyucuyu en fazla ürperten sahnelerdir. Söz konusu bu kurum ve görevliler dil, folklor, atasözü, deyim, gelenek ve görenek gibi toplumu bir arada tutan kültürel değerleri bir baskı aracı olarak kullanıp toplum mühendisliği yaparlar.

Dünyada bu ve buna benzer sorunların anlatıldığı başka romanların sonunda okuyucuya gelecek adına az da olsa bir ümit verilirken, Türkmenistan'da demokrasiye geçişin sıkıntılı tarihinin anlatıldığı bu roman ne yazık ki tam bir trajik kötümserlikle biter. Bu yönüyle Kobra, birçok mesajı içinde barındıran bir roman özelliği taşır.

Söz konusu romanla ilgili birçok değerlendirme yazısı kaleme alınmıştır. Bu değerlendirmelerin birinde L. Lavrova adlı bir Rus edebiyatçısı şöyle der: "Ak Welsapar'ın romanı matruşka gibi. Her açıldığında alttan başka bir şey çıkar. Onun bu romanı suya atılan bir taşa benzer. Önce küçük bir dalgayla başlayan bu taşın halkaları gittikçe genişler ve bütün suyun yüzeyini kaplar. Kobra romanı da suya atılan bir taş gibi olup önce Türkmenistan çölüne atılır, sonra bütün Orta Asya'yı, Sovyetleri ve en nihayetinde dünyayı etkisi altına alacak şekilde yayılır. Kısacası bu roman bütün insanlığın problemlerini ele almaktadır."[6]

Bir başka Rus eleştirmeni Aleksey Antonov ise geçiş sürecinde, eski Sovyetlerde olduğu gibi bütün siyasi, ekonomik ve politik gücün tek elde toplanmasını eleştirir ve ehil olmayan bazı yöneticilerin *tam hâkimiyetin tam bozulmaya sebep olacağı*nı bilmediğini özellikle vurgular. Nitekim bu öngörüsünün geçen süre içerisinde gerçekleştiğini gördüğünü ve istenen demokratik değerlere kavuşmanın daha uzun bir zaman alacağını ifade eder."[7]

Türkmence, Rusça, İsveççe ve Türkçe olarak birçok dilde basılan *Kobra* romanı bazı İsveç ve Amerikalı[8] edebiyat eleştirmenleri tarafından G. Orwel'in *1984,* M. Bulgakov'un *Master ve Margarite*, Franz Kafka ve G. G. Markez'in eserleriyle aynı seviyede değerlendirilir.[9]

[6] L. Lavrova, Kultura Gazetesi, Moskova 2004.

[7] Aleksey Antonov, Den i Noç, 2009, No:3, Rusya; Geniş bilgi için bkz. http:// magazines. russ. ru/din/ 2009/3/ aa3.html

[8] Joseph P. Mozur, Kobra, World Literature Today, September–December 2004, University of South Alabama, USA.

[9] Geniş bilgi için bkz. Svenska Dagbladet 13 Mayıs 2011.

3. Sonuç

Bu çalışmada, Türkmen edebiyatının yurtdışındaki önemli temsilcilerinden biri olan Ak Welsapar'ın sekiz romanı üzerinde durulmuştur. Bu eserlerden *Gavunkelle (1984), Ahal Aýak Astynda (1988), Aýpi Hakyndaky Rowaýat (1988)* ve *Böwsülen Tümlük (1990)* Sovyetler döneminde; *Eğri Kılıç (1991), Tilkiler Tiresinin Ary (1992), Mülli Tahyryñ Hudaýlygy (1996)* ve *Kobra (2002; 2014)* romanları ise Sovyetlerin yıkılışından sonra yazılmıştır.

Yazarın, Sovyetler dönemi ve sonrasında kaleme aldığı romanlarının tamamında Türkmen dili, edebiyatı, folkloru, mitolojisi, bağımsızlık fikri ve kültürünün derin izleriyle karşılaşmak mümkündür. Bu durum yazarın hikâye, masal ve şiir türünde yazdığı diğer eserlerinde de görülür.[10] Sovyetler Birliği yıkılmadan önce yazdığı eserlerinde bu tür konuları doğrudan anlatma imkânı bulamayan Ak Welsapar, bazen bu konuların savunuculuğunu eserlerindeki menfi karakterlere yükler ve böylece baskıcı rejimin zulmünden kaçma fırsatı bulur.

Sovyet sonrası yazdığı romanlarında ise, baskı dönemlerinde dile getiremediği düşünceleri daha rahat ifade etme imkânı elde eder ve geçmişteki kayıp yılları kısa zamanda telafi etmek ister. Fakat hayal ettiği siyasi ve sosyal ortamın oluşmasının kısa sürede mümkün olamayacağını anlayınca Rusya'ya gider. Bir süre burada kaldıktan sonra ise İsveç'e yerleşir.

Yazar, bağımsızlık öncesi ve sonrası Türkmence kaleme aldığı eserlerinin tamamında oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanır. Ayrıca atasözü, deyim, tekerleme gibi Türkmencenin söz varlığından faydalanır ve yeri geldiğinde yeni kelime üretmekten de geri kalmaz.

Yine yazarın Rusya'da okumuş olması kendisine Rus dili ve edebiyatını, İsveç'e göç etmesi ise İsveç ve dünya edebiyatını yakından tanıma fırsatı verir. Bu durum ona, eserlerinde daha fazla metinler arası okuma yapma imkânı da sağlar. Nobel ödüllü İsveçli yazar Selma Lagerlöf ve diğer dünyaca tanınmış yazarların eserlerinin bazılarını Türkmenceye çevirmiş olması ise onu, uluslararası alanda tanınır hâle getirir.

Şimdiye kadar sadece *Kobra* romanı Türkiye Türkçesine aktarılan yazarın, diğer eserlerinin de aktarılması siyasi, sosyal ve coğrafi sebeplerle uzun yıllar ayrı kalmış iki toplumun yakınlaşmasına büyük katkı sağlayacaktır.

[10] Geniş bilgi için bkz. Zal 2015b; 2015c; Zal 2015d.

Kaynaklar

Edebiyat ve Sungat Gazetesi, 30 Ocak 1987, Aşgabat.

Franklin, Anna & Rezvani, Reza. (2011). Den osynliga litteraturskatten [Göze görünmeyen edebi hazine], *Bokförlaget Tranan*, Stockholm., s. 227-267.

Uğurlu, Mustafa. (2000). Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve 'Abay Yolu' Romanı", *Bilig 15*, s. 59-80.

Welsapar, Ak. (1984). *Gavunkelle*, Magaryf Neşhirýaty, Aşgabat.

_____ (1988). *Ahal Aýak Astynda*, Türkmenistan Neşriýaty, Aşgabat.

_____ (1988). *Aýpi Hakyndaky Rowaýat,* Sovetskiy Pisatel Neşriýaty, Moskova.

_____ (1990). *Böwsülen Tümlük,* Sovet Edebiýaty Dergisi 11-12, Aşgabat.

_____ (1991). *Eğri Kılıç,* Ýaşlyk Dergisi 11-12, Aşgabat.

_____ (1992). *Tilkiler Tiresinin Ary,* Aşhabat Dergisi 1, Aşgabat.

_____ (1996). *Mülli Tahyryñ Hudaýlygy,* Grafiska Huset i Luleå, İsveç.

_____ (2004). *Böwsülen Tümlük,* Gün Neşriýat, Stockholm.

_____ (2002). *Kepjebaş,* Författares Bokmaskin, Stockholm. [Türkmence]

_____ (2005). *Kobra,* Pf "selena", Tula. [Rusça]

_____ (2011). *Kobra,* Bokförlaget Tranan, Stockholm. [İsveççe]

_____ (2014). *Kobra,* Gün Neşriýaty, Stockholm. [Türkçe]

Zal, Ünal. (2008). Gurbannazar Ezizow: Mezar Taşına Bile Tahammül Edilemeyen Bir Şair, *Türklük Bilimi Araştırmaları - Sayı 24* - Güz, Niğde.

_____ (2015b). Karakum Güneşi – II [Hikâyeler], International Journal of Languages' Education and Teaching, Volume 3/1 April 2015, p. 466-479, Mannheim–Germany.

_____ (2015c). Karakum Güneşi - III. [Masallar] (Yayınlanacak)

_____ (2015d). Karakum Güneşi – IV [Şiirler] (Yayınlanacak)

İnternet kaynakları

Aleksey Antonov, Den i Noç, 2009, No:3, Rusya.; Geniş bilgi için bkz. http://magazines. russ. ru/din/2009/3/aa3.html

Joseph P. Mozur, Kobra, World Literature Today, September–December 2004, University of South Alabama, USA.

Lavrova, Ludmila, "Kultura", Moskova, 24 Haziran 2004.

Svenska Dagbladet 13 Mayıs 2011.

http://tranan.nu/bocker/den-osynliga-litteraturskatten/